

אחמטובה שלי*

„תמיד מדדתי על פני מסכות של משוררות טרגיות, הצמדתי אחת, החלפתי לאחרת, מסכת סילביה פלאת, מסכת מרינה צוואייבה. יום אחד אמא העירה לי שמוטב שאחליף את טיב המסכה. 'קחי את אחמטובה. היא, על אף כל התלאות והקשיים, חיתה עד גיל מאוחר ומתה מוות טבעי, אחרי שאהבה לשובע ואחרים אהבו אותה. היא תמיד ידעה שזו אך מסכה ושיש בה הרבה יותר מטרגיות אובדנית'. הייתי אז בת שלושים ופסלתי את העצה, הרי מה יכול להיות יותר מטרגיות אובדנית? התבגרתי.“

”כשבאו האנשים לאמריקה הם הביאו אותנו יחד אתם. הם הביאו אותי, את לוקי ואת תור, את אַנְאָנְסִי ואת האֵל־האריה, את הקובוֹלֶד, את הבאנְשִׁי, את קוֹבֶרְה, את פְּרָאו הוֹלָה ואת עֶשְׂתוֹרֶת, הם הביאו אותך. רכבנו הנה בתוך תודעתם והכינו שורש. נדדנו לצד המתישבים אל הארץ החדשה שמעבר לים.“
(ניל גיימן "אלים אמריקניים")

ברוסייה הסובייטית, האתאיסטית, לא סגדו לאלים. את שאריות האלים שהותרו לסגידה מצאתי בתוך ספרי ילדים ובמבואות מוזיאון האַרְמִיטָז'ו'. בעבורי ישו היה דמות מיתולוגית בדיוק כמו אודין, מריה והיונה היו פרי מעשייה כשופה בדומה לאפרודיטה והתפוח, משה ועשר המכות לא היו שונים בעיניי מהֶרְקֶלֶס ושתיים-עשרה מטלותיו. האלות והאלים האמיתיים שלי, שאותם עבדתי בפה מלא חרוזים עוד בטרם ידעתי לקרוא, היו משוררות ומשוררים. תחילה היו אלה המשוררים הקלאסיים והרומנטיים המותרים. אחר כך הגיעו שמות אחרים: גומיליוב, צוואייבה, אחמטובה, מנדלשטם. את השמות האלה שמרתי בסוד, השמעתי אותם באוזן זרה רק בתום בדיקת

* כל תרגומי השירים של אחמטובה הכלולים במסה זו הם מאת ריטה קוגן.

דעות קפדנית של בעל האוון. המחסום שהחל להיסדק במחצית השנייה של שנות השמונים, נפרץ סופית בשנות התשעים. שמותיהם של האלות והאלים הסודיים שלי הוכרו מעל דפי כתבי עת, בלי שעורכיהם יחששו להמשך העסקתם, ואילו אני עזבתי את רוסיה. באתי אל הארץ החדשה שמעבר לים. האלות והאלים שלי רכבו יחד איתי בתוך נפשי־תודעתי. בדומה לאלים־מהגרים הם חיכו בסבלנות, עשור ושניים, שאכה שורש, מבלי ליידע אותי שבארץ החדשה הם כבר הצמיחו חורשות עבותות, מזרעי העליות ההן, הראשונות. גם האלה בעלת האֶטְרִיבוֹטִים המזוהים עמה כל כך – הפרופיל המסותת והרדיד הניאו־קלאסי, אנה אחמטובה, באה יחד איתי בטיסה לא ישירה, לנינגרד – בודפשט – תל אביב. היא עברה איתי מגבר לגבר, מתוגה לתוגה, עד שלמדתי לחיות פשוט וקל, או שמא רק לִסְפֵּר ידעתי.

למדתי לחיות פשוט וקל

לְמַדְתִּי לַחֲיוֹת פְּשׁוּט וְקֵל,
לְשֹׂאת תְּפִלָּה לְאֵל וְלִרְקִיעַ,
וּלְשׁוֹטט שְׁעוֹת לְלֹא עֵמֶל,
וּחְרָדָה עוֹדֶפֶת לְהִכְנִיעַ.

כְּשֶׁעָשַׁב בְּרֹחַשׁ בְּגָאִיּוֹת,
אָדָם־צֶהָב נִתְּלָה אֶשְׁכּוֹל פְּרִי יַעַר,
אֶכְתֵּב שִׁירָה שְׁמִיחָה עַל תְּהִיּוֹת
וְעַל קִיּוֹם נְטוּל כָּאֵב וְצֶעַר.

אֶשׁוּב הַבִּיטָה. יִלְקֹק יָדִי
חֶתוּל נְעִים פְּרוּהָ, וְאִזּוּ יִנְהָם.
וְאוֹר יֵצֵת, חֶזֶק וּמִיָּדִי,
בְּמִנְסְרָה שְׁקֵטָה עַל שְׁפַת אָגָם.

קְרִיאָה שֶׁל חֲסִידָה עַל גַּג בֵּיתִי
רַק לְעֵתִים תִּפְּרֹ אֶת הַדְּמָמָה.
וְאִם תִּקְיֹשׁ אֵי פַעַם עַל דִּלְתִּי,
נִדְמָה לִּי, כִּי אֶפְלוּ לֹא אֶשְׁמַע.

1912

את ארבע השורות הראשונות שיננתי במשך שנים בקול ובלחש, כיאה לתפילה. שוב ושוב, תחילה ברוסית, אחר כך בתרגומי העברי. לעתים אני שואלת את עצמי, האם באמת למדתי לחיות פשוט וקל? נדמה לי שהיום, אולי, למדתי מעט יותר ממה שידעתי פעם, כשתרגמתי את השיר. אני לא אשת אקדמיה ולא מתרגמת לפרנסתי. אני מתרגמת

לעצמי, מתוך עצמי ובהתאם לנסיבות חיי. את השיר תרגמתי ב־2009, שלוש שנים בלבד אחרי האונס, כאשר לא ידעתי כלל מהו פשוט וקל. ידעתי לשוטט שעות כדי להכניע חרדה עודפת של פוסט־טראומה טרייה, למדתי להתבונן ולצלם את הטבע העירוני. גם לי אז חיכה בבית חתול נעים־פרווה וגבה־גרגור, חתול שהיה כל עולמי. את קריאת החסידה המרתי בזמזום המסוק, וקיוויתי לא לשמוע כאשר האהוב שעזב יקיש בדלת. רבים חושבים שהשיר הזה מתאר את החוכמה המיוחדת שמצאה המשוררת. אבל בעיני זה מתאר בדיוק את ההפך: לפי הזן, מי שאכן למד לחיות פשוט וקל לא ירבה להזכיר את זה. אך מי שהפשטות והקלות נעדרים או מועטים בקיומו, יידחף לדבר על זה, או במקרה של אנה אחנטובה, לכתוב על זה. בשורות האחרונות של השיר אני רואה תקווה נואשת לשמוע את ההקשה המיוחדת בדלת ביתה.

אנה אנדרייבנה אחמטובה (שם משפחתה האמיתי היה גורנקו) נולדה באחוזת סארקני, בסמוך לאודסה, ב־1889. [נולדתי [...] באותה שנה שבה נולדו צ'רלי צ'פלין, סונטת קרויצר' של טולסטוי, מגדל אייפל, ונדמה לי שגם אליוט", כתבה אחמטובה ביומנה. ב־1890 עברה המשפחה לצפון, לעיירה בפאתי סנט־פטרבורג. העיירה קשורה קשר אמיץ הן לספרות הרוסית והן להיסטוריה הרוסית – צארסקויה סלו. את בעלה הראשון, המשורר ניקולאי גומיליוב, הכירה בהיותה תלמידת הגימנסיה לבנות של צארסקויה סלו. את הדימוי שליווה את היכרותם, דפניס וכלואָה, הנציח גומיליוב בשירו "זמנים מודרניים". ב־1910 הם נישאו, אחרי מסכת חיזורים וריבים שנמשכה שבע שנים. בתור מתנת נישואין נסעו ניקולאי ואנה לטיול בפריו. בשובם מצרפת אחמטובה עברה לסנט־פטרבורג והתקבלה ללימודי ספרות, ואילו גומיליוב יצא למסע באפריקה. עם שובו ב־1911, אחרי ריב משפחתי נוסף, אנה נסעה לפריו שנית, הפעם בגפה. ב־1912 טיילה בצפון איטליה. "הרושם שהותירו בי הציור והאדריכלות האיטלקיים היה עצום: זה היה מעין חיזיון, שאתה נושא בתוכך כל ימי חייך". עם השנים התברר כי גם הקשר הקצר שהיה בין אחמטובה לבין הצייר אמדיאו מודיליאני, אלמוני באותה התקופה, היה מעין חיזיון שהיא נשאה בתוכה בכל ימי חייה.

אך יחד עם התמונות מחיי הנישואין המורכבים, ניקולאי גומיליוב היה הראשון שהבין ואף הכריז כי אישתו היא לא עוד גברת־משרבטת, אלא "משורר". אחמטובה מעולם לא אהבה את התואר "משוררת" ותמיד אמרה על עצמה, בדומה ללאה גולדברג אחריה: "אני משורר". ב־1912 פורסם ספרה הראשון, "ערב", וב־1914 יצא ספרה השני, "חרוזי תפילה". שני הספרים זיכו את אנה בהוקרה ובתהילה. את השיר "למדתי לחיות פשוט וקל" אחמטובה כתבה במהלך הטיול המשפחתי באיטליה, בעודה בהיריון, בחודש מאי, בעיר פירנצה. בספטמבר 1912 נולד לב, בנם של אחמטובה וגומיליוב. ב־1914, כשפרצה מלחמת העולם הראשונה, גומיליוב, שהיה משוחרר מגיוס חובה עקב בעיות רפואיות, התנדב להישלח לחזית. את "שיר ערש" כתבה אחמטובה ב־1915, כאשר חיכתה בגפה לבעלה החייל וטיפלה בבנה התינוק.

שיר ערש

הַרְחַק מִכָּאן בְּיַעַר עֵב
לִיד נְהַר כַּחַל
בְּצַרִיף אֶפֶל עִם יַלְדָיו
חוֹטֵב חֵי, חֶסֶר-כֹּל.

בְּנו הָרֶן גָּבְהוּ כְּזֶרֶת.
אֵיךְ אוֹתָךְ אֶשְׁקִיט?
שֶׁן, בְּנִי, שֶׁן נָא לְתַפְאֶרֶת.
אֲנִי אִם נוֹרְאִית.

יְדִיעָה נְדִיר עוֹבֶרֶת
בְּבִיתֵנו כָּאֵן.
אֲבָא יִקְבֹּל מְזֻכָּרֶת –
צֶלֶב לְבֹן, קָטָן.

הִיָּה מִצָּר, יְבוֹא מִצָּר.
לְמִצָּר אֵין סוּף.
עַל אֲבִיךָ הִיקָר
יִשְׁמֹר הָאֵל הַטּוֹב.

1915

היום אני מבינה שאמא שלי ניסתה לגדל אותי להיות אם לא אלה, לכל הפחות גיבורה. מילדות מוקדמת היא השרתה אותי במי הסטיקס של השירה הרוסית. התחלתי לכתוב שירה בגיל שש ולא פסקתי עד גיל ארבע עשרה. ב-1990 נמשיתי מן הנהר ההוא והפכתי אילמת. בטרם הגירתי לא ידעתי לא צורת אות ולא הגיית מילה בעברית. המחברות והטיוטות שלי מאז מגלות שהפסקתי לכתוב ברוסית חודשיים אחרי ההגירה, ושניסיתי לתרגם ולכתוב שירה בעברית מ-1993. ב-1995 התגייסתי והפסקתי לנסות. השלמתי עם האילמות. גם לתרגם לא העזתי יותר. ב-2007 מצאתי את עצמי בתוך מערכת יחסים ז'יל וג'ים-ית שהתפוצצה לי בפרצוף. יש כאלה שבעקבות פיצוץ מאבדים שמיעה. אני איבדתי את אילמותי. את השיר של אחמטובה "אה כן, זה שוב אתה" ידעתי בעל פה. תחילה תרגמתי אותו בראש, מתוך מצב של ניתוק דיסוציאטיבי. פירסמתי אותו בבלוג שלי, כבקשת סליחה ומחילה, בתקווה שהנבגד יקרא, יבין ויסלח. הסיטואציה שמתוארת בשיר קרתה לי בדיק מחריד, רק שבמקום שלג היו אלה פתיתי חמסין חוליים ועכורים שהתדפקו על החלונות. בבית האחרון של השיר נטלתי חופש אמנותי – בעל שם הגנאי הרוסי "אוטסיביאטינה" – ושיניתי. מהי אותה "אוטסיביאטינה": זהו מונח שאול משפת דיבור, בעל גוון ביקורתי, שמשמעו: מילים משלך שהוכנסו לתוך דברים שנאמרו או

נכתבו על ידי אחרים, מעשים שנעשו מתוך הרשאה עצמית כנגד מה שמוכתב, כנגד מה שמצופה. המקור האטימולוגי של המונח הוא חיבור של שתי מילים אוט (מ, מתוך) סביה (עצמי) והפירכתי לשם עצם יחיד – מתוכַעצמיות. הרי שלא כמוני, אחמטובה לא טיילה עם אהובה הנבגד במדבר שסביב שדה בוקר. הפעולה שנקטתי בתרגום הבית האחרון היא לא נסיון איזורו, אלא העתקה כמעט בלתי מודעת של ההתרחשויות לתוך המרחב האישי שלי.

אָה כֵּן, זֶה שׁוֹב אֶתָּה

אָה כֵּן, זֶה שׁוֹב אֶתָּה. לֹא נֶעַר מֵאֵהָב,
רַק אִישׁ נֹקֵם, כּוֹאֵב, קָשָׁה וּמֵאֲכֹזֵב.
נִכְנָסֶת אֶל בֵּיתִי, מִבֵּית בִּי בְּחֶרֶפָּה.
נִפְשִׁי בְּבִהְלָה שֶׁל שְׁקֵט טְרוֹם סוּפָה.

דוֹרֵשׁ לְדַעַת מָה אֲנִי לָךְ עוֹלְלָתִי,
שְׁלֹאֲהֶבְתָּהּ, לְקֶרְבְּתָךְ פִּלְלָתִי.
בְּגִדְתִּי בָּךְ. הָאֵם תּוֹכֵל לְחַדֵּל
לִזְמֹר זֹאת שׁוֹב וְשׁוֹב, אֶךְ אֵין אֶתָּה יָכוֹל.

כֶּךְ מְדַבֵּר נִרְצָח, טוֹרֵף תְּנוּמַת רוּצָח.
כֶּךְ מוֹת בְּעֶצְמוֹ אוֹרֵב לְגוֹף קוֹדֵחַ.
תִּסְלַח לִי. גַּם הָאֵל לִמַּד אוֹתִי סְלִיחָה.
גּוֹפִי שְׂרוּי כָּעֵת בְּעֶצֶב וּדְעִיכָה.

אֲבָל רוּחִי חִפְּשִׁית, שְׁלוֹה וּמִתְכַּנְנֶת.
בְּזִכְרוֹנִי אֶסְפִּיד גְּנֵה חֶרְפִּית צוֹנֶנֶת,
מְדַבֵּר אֶפֶל וְדַל מִתַּחַת לְרִגְלִים.
אֶתָּךְ הָאָדָמָה הַמְתִּיקָה לִי כָפָלִים.

1916

במקרה של השיר הבא, "אורח", אופי האוטסייביאטינה שבתרגומי היה שונה. תרגמתי את השיר פעמיים, בפעם הראשונה בסמוך לתרגום של "אה כן, זה שוב אתה". את "אורח" פענחתי אז כמעין המשך של "אה כן, זה שוב אתה". הייתי לכודה בתוך מאורעות חיי ודימיתי שגם השיר הזה מתאר ביקור בלתי רצוי של מאהב קנאי. מי שהפנתה את תשומת לבי לפענוח השגוי היתה סיון בסקין. בעקבות ההערה נברתי ביומנים של אחמטובה ומצאתי את העדות הבאה של המשוררת עצמה, עדות שנהוג לקשר לשיר הזה: "למעשה, אף אחד לא יודע באיזו תקופה הוא חי. כך גם אנחנו לא ידענו בתחילת העשור הראשון של המאה שאנחנו חיים על סף מלחמת העולם הראשונה ומהפכת אוקטובר".

אורח

כָּאן הַכֹּל כְּמוֹ מִקֶּדֶם: שֶׁלֹּג
דֵּק, סוֹעֵר עַל פְּתָחִים מְקִישׁ.
גַּם אֶצְלִי לֹא שָׁנָה שׁוֹם חֶלֶק,
רַק בִּקְרֹא אוֹתִי אֵיזָה אִישׁ.

"מָה אַתָּה רוֹצֶה?" – בּו דְּחַקְתִּי.
הוּא עָנָה – "אַתָּה וּבִשְׂאוֹל."
"עוֹד תִּמְיֵט עֲלֵינוּ" – צָחַקְתִּי –
"נְבוּאָה שֶׁל צָרָה וּשְׂכוֹל."

יָד גְּרוּמָה הוּא הָרִים בְּשֶׁקֶט
וְנִגְע־לֹא נִגַּע בְּפָרְחִים.
"סִפְרִי לִי אֵיךְ אַתָּה מְנַשְּׁקֶת,
אֵיךְ אוֹתָךְ מְנַשְּׁקִים אַחֲרֵיכֶם."

מִבְטּוֹ הַכְּבוֹי הִתְקַבַּע
עַל טִבְעֵת הַנְּשׂוּאִיִּן.
עַל פָּנָיו הִקְפּוּאוֹת פֶּעֶפֶע
חֲרוֹן אֶף צִלּוֹל וּמִלִּין.

וְאִדַּע: שְׁמִחָתוֹ הַנִּצָּחַת
הִיא לְדַעַת בְּלֹהֵט נֶחֶר
שְׁמִמָּנוּ לִי אֵין מָה לְקַחַת
וְשֶׁלֹּא אֶסְרֵב לוֹ דָּבָר.

1 ינואר 1914

את אחמטובה המאוחרת גיליתי בעשור הרביעי לחיי. נסיונות הקריאה המוקדמים יותר לא צלחו. אחמטובה המאוחרת דרשה ממני הבנה של שנים כבדות. את "הפואמה ללא גיבור" קראתי במלואה לראשונה רק ב־2012. את הפואמה הזאת, כנראה המורכבת והקשה-לפענוח שביצירותיה, כתבה אחמטובה במשך יותר משני עשורים, מ־1940 עד 1962. הערה מתוך יומנה: "שמעתי וראיתי אותה, את כולה, מיד – כפי שהיא היום (ללא המלחמה, כמובן), אבל נזקקתי לעשרים שנה כדי שמתוך הסקיצה הראשונה תצמח הפואמה כולה". אמרתי: בפואמה מתואר ביקור אורחים מפתיע, לילי, שטני, מחריד וקרנבלי, שפורץ את גבולות דירתה ואת סדרי חייה של המשוררת. לנסות ולתרגם את הפואמה הזאת כראוי לה – זה מפעל של כמה גלגולי חיים. לפואמה יש שלוש הקדמות־הקדשות. את הראשונה מבין השלוש תרגמתי במקרה. לפני

כמה שנים ביליתי בוקר לכוד בדירת מאהב. במהלך הלילה, בהיעדר מטען, סוללת הטלפון התרוקנה. לא יכולתי להמית זמן בשיטוט אקראי או לשרבט רשימות דיגיטליות. רציתי דף ועט. את שניהם מצאתי בתיק, אלא שפנקס הרשימות שלי היה מלא ואת המקום המועט שנשאר כיליתי במהירות. המאהב ישן. על השולחן בסלון מצאתי דפים של חשבון חשמל. הדף שמפרט על צדו האחד את התפלגות הצריכה לפי חודשים היה לבן וריק מצדו השני. לקחתי את הדף תוך כדי דקלום במעין לגלוג עצמי קטן: "ניירותי אלו, על כן רושמת על גב דפי הטיוטה שלך". התרגום הראשוני קרה מכורח הנסיבות, כי את חמש השורות הראשונות של הפואמה זכרתי בעל פה הודות לאל־משורר רוסי אחר, אלכסנדר גאליץ', שציטט את השורות האלה בשירו. תוקפו של המאהב פג במהרה. לקח לי כמה שנים לסיים את התרגום של ההקדמה־ההקדשה הראשונה.

מתוך פואמה ללא גיבור – הקדשה

נִירוֹתֵי אֶזְלוֹ, עַל כֵּן רוֹשֶׁמֶת
עַל גַּב דְּפֵי הַטִּיוֹטָה שְׁלֶךְ.
מִזָּה זֶרֶה נְגִלִית וּמִתְגַּשֶּׁמֶת –
פְּתִית שְׁלֵג שְׁנֵמֶס עַל יַד לְחָה
בְּהִתְמַסְרוֹת תְּמִימָה, לֹא מִתְמַמָּת.
רִיסִיו שֶׁל אֶנְטִינוֹאוֹס – סִבֵּךְ כְּהָה –
הִתְרוֹמְמוּ פְּתָאוֹם, תַּחֲתָם נְגִלָה
דֵּק עֶרְפֶּל יָרֵק. מִשֵּׁב מִכָּר עֲלָה.
זֶה יֵם? – לֹא, זֶר קְבָרִים – אֲשׁוּחַ אֶל־דּוֹהָה.
בְּקֶצֶף מִתְנַחֵשׁ, הוֹמָה וּמְקוֹנֵן
קָרֵב, קָרֵב "Marche funèbre" ...
שׁוֹפֵן.

27 דצמבר 1940

קטע נוסף, אותו קטע שמדבר על המלחמה, תרגמתי לאחרונה. את "הפואמה ללא גיבור" הקדישה אחמטובה למאזינים הראשונים ששמעו את הקראותיה – חבריה ובני עירה, לנינגרד, שנספו בזמן המצור על העיר. פעם לנינגרד הייתה עירי, לכן גם אני מקדישה את התרגום לאותם המאזינים הראשונים.

מתוך פואמה ללא גיבור – מבוא

מִתוֹךְ שְׁנַת אַרְבָּעִים סוֹקֶרֶת,
כְּמוֹ מִרְאשׁ מְגִדֵּל מִשְׁגִּיחָה.
כְּמוֹ עוֹרֶכֶת פְּרֵדָה חוֹזֶרֶת
מִכָּל מָה שֶׁעֲזַבְתִּי מִזְמָן.

תמיד מדדתי על פני מסכות של משוררות טרגיות, הצמדתי אחת, החלפתי לאחרת, מסכת סילביה פלאת', מסכת מרינה צוואייבה. יום אחד אמא העירה לי שמוטב שאחליף את טיב המסכה. "קחי את אחמטובה" – גערה בי – "היא, על אף כל התלאות והקשיים, חיתה עד גיל מאוחר ומתה מוות טבעי, אחרי שאהבה לשובע ואחרים אהבו אותה. היא תמיד ידעה שזו אך מסכה ושיש בה הרבה יותר מטרגיות אובדנית." הייתי אז בת שלושים ופסלתי את העצה, הרי מה יכול להיות יותר מטרגיות אובדנית? התבגרתי. כאשר הלכתי והעמקתי בשירתה של אחמטובה הבנתי שאסור להתייחס לשירתה כפי שרבים, רעים וטובים כאחד, נוהגים להתייחס אליה. בנאומו המפורסם והמחליא, ז'דנוב התליין כינה את אחמטובה "פעם נזירה, פעם מזדיינת", ותיאר אותה ואת חייה כאוסף ציטטות מהשירים. ז'דנוב טעה. אחמטובה היא אמנית ההתחפשות הגדולה, להטוטנית המסכות, הבמאית הגאונה שהעלתה ושמטה תפאורות כמו קלפן בכיר שמערבב חפיסות קלפים מעוורות. אמנם קורות חייה היו טרגיים עד מאוד, אבל לקרוא את שירתה כאילו הייתה מסמך דוקומנטרי? זאת תהיה שגיאה קשה והחמצה משוועת.

אחמטובה האישה הייתה הרבה יותר מסך גיבורותיה הטראגיות. היו בה חוצפה, הומור, חוכמה – זו של האינטלקטואלים וזו של הרחוב. לצד החולשה הנשית הנכנעת שכה היטיבה לתאר בשיריה הליריים המוקדמים, היו בה גם עוצמות של טיטאנים. אחמטובה האישה ידעה ליטול את הזוועות הגדולות ביותר ולהמיר אותן ללחשי תפילה מרפאים, לאמנות מזוקקת. כך נולדה פואמה רזה וקשה, אלמותית, עשויה פלדה מחוסמת – "רקוויאם". האגדה מספרת כי בנה, לב גומיליוב, זה שמעצרו היה אחד הטריגרים לכתיבת הפואמה, כעס על אמו. "גם את זה היא מנצלת לטובת האמנות המקוללת שלה".

שלושה אנשים קרובים וחשובים בחייה של אחמטובה נרדפו על ידי השלטונות הסובייטיים, שניים מהם נרצחו. בעלה הראשון, המשורר ניקולאי גומיליוב, הוצא להורג ב-1921. בעלה השלישי, הסופר ניקולאי פונין, נעצר שלוש פעמים ומת במחנה מעצר ב-1953. בנה היחיד, לב גומיליוב, היה עצור יותר מעשר שנים במהלך שנות השלושים ואחר כך בין השנים 1940 עד 1950. זה מה שאחמטובה כתבה במקום מבוא ל"רקוויאם":

"במהלך שנות האימה של יז'וב* ביליתי שבעה-עשר חודשים בתורים לבתי הסוהר של ליניגרד. פעם מישהו 'זיהה' אותי. אז אישה עם שפתיים כחולות שעמדה אחרי בתור, אחת שמעולם לא שמעה את שמי, התעוררה מהקפאון האופייני שפשט בנו, העומדים,

* ניקולאי יז'וב היה שר הפנים וראש המשטרה החשאית הסובייטית, הנ.ק.ו.ד., בתקופת הטיהורים הגדולים (1936-1938).

ושאלה אותי בלחישת באוזן (שם כולם דיברו בלחש) 'את תוכלי לתאר את כל זה?' אמרתי לה 'אוכל'. אז דבר-מה דמוי חיוך חלף על פני אותו דבר-מה שפעם היה פניה." (1 אפריל, 1957, לנינגרד).

אחד המאפיינים של שירת אחמטובה הוא הקרבה לשירה הרוסית העממית, לשירת הנשים הפשוטות, המקוננות על הבעלים, על הבנים שהלכו בטרם עת. בחרתי לתרגם קטע שמדגים היטב את המאפיין הזה: שיר קינת אישה.

רקוויאם (קטע)

(2)

חָרַשׁ נָע נָהַר הַדּוֹן,
סֵהַר דֶּק פּוֹקֵד מְעוֹן.
בָּא חֲבוּשׁ קֶסֶקֶט שְׁמוּט,
סֵהַר דֶּק רוֹאֶה צִל־דְּמוּת.
זוֹ אִשָּׁה, אִשָּׁה חוֹלָה.
זוֹ אִשָּׁה – לְבַד כָּלָה.
מֵת הִבְעֵל, בְּנָה נִכְלָא.
נָא אֲמָרוּ עָלֵי תַפְלָה.

1939

אני בת ארבעים. הנחתי את המסכות בצד. למדתי לחיות. אולי זו פשוט מסכה נוספת, קלה יותר. את השיר שבו אסיים אחמטובה כתבה לאחר שהכירה את בן זוגה השלישי והאחרון, ניקולאי פונין, אחרי שתי מערכות יחסים משמעותיות, שהיו בחלקן מורכבות ובחלקן איומות (הראשונה עם ניקולאי גומיליוב והשנייה עם המשורר והאשורולוג ולדימיר שילייקו), שיר שפורש כיפת התאהבות נהדרת ותקווה, והופך את הכל, אפילו את הסתיו הפטרבורגי האפור, נמוך-השמים, לאביב בדיוני.

*

עוֹנֵת סָתוּ בְּדִיוֹנִית הַקִּימָה כֶּפֶה מִתְגַּבֶּהֶת.
צוֹ נִתֵּן לְעֵנָן: אֵל תַּחֲשִׁיךְ כָּאֵן אֶת פְּנֵי הַכֶּפֶה.
הַבְּרִיּוֹת הַתַּפְלָאוֹ: שְׁעַת סִפְטִמְבֶּר קְרוּבָה וּמַגְעַת,
אֶךְ יָמִים צוֹנְנִים וְלַחִים כְּמוֹ נְגוּזוֹ בְּכִקְעַ רִצְפָּה.
וּמִימֵי תַעֲלוֹת עֲכוּרִים נִצְבְּעוּ אוֹמְרָגֵד וּבִרְקָת,
וְסִרְפֵּד הַדִּיף רֵיחַ וְרָדִים, אֲבָל עוֹ בְּהֶרְבָּה, עוֹ אִימִים.
מַחֲנֵק הַשְּׁקִיעָה הַכְּפוּיָה, הַשְּׁטָנִית, הַמְלַהֲטָה
יִזְכֵּר עַד מוֹתָנּוּ, עַד בּוֹא קֶץ כָּל הַיָּמִים.
בָּא הַשָּׁמֶשׁ לָעִיר, כְּמוֹ מוֹרֵד שְׁפוּרֵץ אֶת הַשַּׁעַר,

עֹנֶת־סֶתוֹ אֲבִיבִית נִכְרָה בּוֹ, נִטְרָפֶת כָּפֶן,
וְדַמִּיתִי לְרֹאוֹת פֶּרֶח־שֶׁלֶג מְחֻוֵּר מִסִּבֵּךְ יַעַר...
אֲזִי נִגְשֶׁת, שְׁלֹו וְנִנּוּחַ, אֶל סֶף הַמַּפְתָּן.
1922